

อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ. 2559. “ถอดรหัสความเป็นอีสานผ่านสัญลักษณ์ในเซ็นทรัลพลาซ่า
ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม -
มิถุนายน. หน้า 136-152.

ถอดรหัสความเป็นอีสานผ่านสัญลักษณ์ในเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น
จังหวัดขอนแก่น

Decoding of Isan Identity through sign Centrar Plaza
in Khon Kaen

อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ*

Anantasak Ponkaewkes

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

บทคัดย่อ

ความเป็นอีสานสามารถสื่อสารได้หลายวิธี หลายช่องทาง ช่องทางหนึ่งคือการสร้างสัญลักษณ์วัฒนธรรม ในสถานที่ต่างๆ เพื่อประกาศให้สังคมรับทราบในความเป็นอีสาน แม้แต่ห้างสรรพสินค้าชั้นนำดังกล่าว บทความนี้มุ่งศึกษาการถอดรหัสความเป็นอีสานผ่านสัญลักษณ์ในเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น ดังนี้

ผลการศึกษาการถอดรหัสความเป็นอีสานผ่านสัญลักษณ์ในเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น พบว่า มีสัญลักษณ์ “ความเป็นอีสาน” แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านอีสาน กล่าวคือ กระติบข้าวเหนียว (กล่อ้งข้าวเหนียว) ผ้าด้าม (ผ้าขาวม้า) เครื่องหูก (เครื่องทอแบบพื้นเมือง) ลายขีดหรือลายผ้าไหมอีสาน 2. อาหารอีสาน 3. ที่อยู่อาศัยของคนอีสาน ประกอบไปด้วย ชุมอีสาน (กระโจม) เทปอีสาน (เพิงหมาแหงน) ผาแถมเอือนอีสาน (ผนังบ้าน) 4. เครื่องดนตรีอีสาน 5. สัญลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่น และ 6. สัญลักษณ์บอกสถานที่ ทั้งนี้สัญลักษณ์ “ความเป็นอีสาน” ดังกล่าว แสดงถึงการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของพื้นที่ที่เป็นสถานที่ตั้งของห้างสรรพสินค้าและเป็นการช่วยรักษามรดกอันล้ำค่าของคนอีสานสืบไป

คำสำคัญ : ความเป็นอีสาน, สัญลักษณ์, เซ็นทรัลพลาซ่า

Abstract

E-san Identity can be expressed through various ways. One way is to establish a cultural sign in many places in order to let the social notice its E-san Identity. This article purposes to decode E-san Identity through the signs at Central Plaza Khon Kaen.

Data obtained from decoding E-san Identity through the signs at Central Plaza Khon Kaen showed that there were six signs of E-san Identity as follows. 1. E-san local handicrafts include a sticky rice container, loincloth, a local weaving machine, and Khid silk pattern. 2. E-san food 3. E-san people residence consists of an E-san tent, an E-san shed, an E-san wall. 4. E-san musical instruments 5. Khon Kaen province logo 6. Location signs.

These E-san Identity signs display a significant priority of local culture which is a location of a shopping mall, and it preserves valueless of E-san people constantly.

keywords: E-san Identity, Sign, Central Plaza

บทนำ

คำว่า “อีสาน” หมายถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีวัฒนธรรมหลากหลายที่เป็น อัตลักษณ์ สามารถชี้วัดบ่งบอกความเป็นตัวตนผ่านประเพณีวัฒนธรรม ทั้งการดำรงชีวิต การบริโภค หัตถกรรมพื้นบ้าน การละเล่น การปลูกสร้างที่อยู่อาศัยรวมกันเข้า ฉะนั้นความเป็นอีสานจึงไม่ได้หมายความว่าเฉพาะบุคคลผู้ถือกำเนิดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น แต่หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างดังกล่าวข้างต้น หลอมรวมเรียงร้อยเข้ากันอย่างเป็นระบบจึงเกิดคำว่า “อีสาน”

สิ่งที่น่าสนใจอย่างหนึ่งคือเซ็นทรัลพลาซ่า เป็นห้างสรรพสินค้าชั้นนำระดับโลก มีความยิ่งใหญ่ทันสมัยแห่งยุคปัจจุบัน ผู้ศึกษาได้ค้นพบสิ่งมหัศจรรย์ในสถานที่นั้น กล่าวคือ “ความเป็นอีสาน” ภายใต้อาณัติที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นภาพแทนของความเป็นอีสาน มีหลายประการหลอมรวมกันจนกลายเป็นบ่อเกิดของความเป็นอีสานอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างบันไดเลื่อน ขึ้น – ลง จากชั้นล่างขึ้นไปถึงชั้นบนสุด มีสิ่งมหัศจรรย์ของความเป็นอีสานให้เห็นอย่างสวยงาม และมุมของเล่นเด็กและเยาวชน เสมือนโลกแห่งอุดมคติของเด็กและเยาวชน สอดคล้องกับสรีตา สุวรรณแก้วมณี (2556) กล่าวว่า การละเล่นเป็นอิสรภาพอันเดียวที่โลกมอบให้แก่เด็ก และเป็นกิจกรรมหนึ่ง que เด็กสามารถใช้จินตนาการอย่างเต็มที่ ของเล่นเด็กชนิดต่างๆ สามารถไปเชื่อมโยงให้เด็กเกิดจินตนาการได้ เป็นรูปธรรม สัญลักษณ์บางอย่างในของเล่นเด็กชนิดหนึ่ง กล่าวคือ “ตุ๊กตาเป่าลม” มีลักษณะจำเพาะแตกต่างจากของเล่นชนิดอื่นๆ จึงเป็นภาพตัวแทนเชิงอุดมคติที่เด็กสามารถจินตนาการได้ผ่านสัญลักษณ์ที่จับต้องได้

สัญลักษณ์ความเป็นอีสานดังกล่าว ทำให้กลุ่มลูกค้าผู้บริการของห้างสรรพสินค้า เซ็นทรัลพลาซ่า ได้เห็นและสัมผัสกับกลิ่นไอของความเป็นอีสานผ่านสัญลักษณ์วัฒนธรรมอย่างไม่รู้ลืม ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจใน “การถอดรหัสความเป็นอีสานผ่านสัญลักษณ์ในเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น” อย่างละเอียดลึกซึ้ง ในประเด็นต่อไปนี้

1. หัตถกรรมพื้นบ้านอีสาน

หัตถกรรม หมายถึง ผลงานที่เกิดจากการกระทำด้วยฝีมือมนุษย์ โดยนำวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน งานหัตถกรรมจะมีการพัฒนารูปแบบไปตามการพัฒนาฝีมือของช่างที่สั่งสมประสบการณ์ และสืบทอดความรู้ความชำนาญจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งซึ่งต้องใช้ระยะเวลาและทักษะส่งผลให้งานหัตถกรรมมีความงามและมีคุณค่าทางศิลปะ งานหัตถกรรมจึงกลายเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ ศิลปหัตถกรรมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง

หัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง งานช่างหรืองานฝีมือของชาวบ้าน ที่ประดิษฐ์เป็นเครื่องมือใช้สอยภายในบ้าน ใช้เป็นสิ่งของสนองความเชื่อถือทางด้านประเพณี ศาสนา เช่น คนอีสานรับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก จึงจักสานหรือประดิษฐ์กล่องข้าวขึ้นเพื่อใช้เป็นภาชนะสำหรับใส่ข้าวเหนียวเป็นต้น ทั้งนี้การตกแต่งของห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. โครงสร้างการตกแต่งภายนอก ได้แก่ ตัวตึก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กระติบข้าวเหนียว (ก่องข้าวเหนียว) เซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่นปรากฏสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นอีสานอย่างหลายอย่าง หนึ่งในสัญลักษณ์ดังกล่าวคือก่องข้าวเหนียวที่ชาวอีสานใช้เป็นภาชนะใส่ข้าวเหนียวที่เป็นอาหารหลัก โดยปรากฏเด่นชัดมากคือตัวตึกที่ตั้งของเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น ที่ใช้เป็นโครงสร้างการตกแต่งภายนอก สถาปนิกสร้างจำลองเป็นรูปก่องข้าวเหนียวขนาดใหญ่ สามารถมองเห็นได้ในระยะไกล ดังรูปภาพ

ภาพประกอบที่ 1.1 ภาพตัวตึกห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่นสร้างจำลองก่องข้าวเหนียว

จากรูปภาพข้างต้นสถาปนิกสร้างเพื่อสื่อถึงความเป็นอีสาน เพื่อคนอีสาน ถึงแม้ว่าจะเป็นบริษัทชั้นนำระดับโลก แต่ก็พยายามแสดงภาพแทนของคนอีสาน เพื่อความประทับใจคนอีสานให้มากที่สุดในการสร้างภาพแทนดังกล่าว การสร้างตึกเพื่อจำลองกองข้าวเหนียวในครั้งนี้ ผู้สร้างพยายามนำหลักมาประสานกันคล้ายคลึงกับการจักสานกองข้าวเหนียวของคนอีสานดังภาพที่ปรากฏด้านบน

2. โครงสร้างการตกแต่งภายใน กล่าวคือ กราฟฟิกตกแต่ง ได้แก่ ระบบป้ายสัญลักษณ์ การตกแต่งพื้น เพดาน ผนัง ดังนี้

ผ้าด้าม (ผ้าขาวม้า) ผ้าขาวม้าเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอีสานอีกอย่างหนึ่งที่ปรากฏในเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น โดยใช้เป็นภาพประกอบติดไว้บนต้นเสาของชั้นที่ 1 สำหรับจอตรงของห้างสรรพสินค้าดังกล่าว คนอีสานส่วนใหญ่จะใช้ผ้าขาวม้าไว้คาดเอว หรือนุ่งแทนกางเกงบางกรณี สอดคล้องกับพงศภาค คุโรวาท (2535) กล่าวว่า ผ้าขาวม้า ไม่ใช่คำไทยแท้ แต่เป็นภาษาเปอร์เซีย ที่มีคำเต็มว่า “กามาร์บันด์” (Kamar band) “กามาร์” หมายถึง เอว หรือ ท่อนล่างของร่างกาย “บันด์” แปลว่า พัน รัด หรือ คาด เมื่อนำทั้งสองคำมารวมกัน จึงหมายถึง เข็มขัด ผ้าพัน หรือ คาดสะเอว คำว่า “กามาร์บันด์” ยังปรากฏอยู่ในภาษาอื่นๆ อีก เช่น ภาษามลายู มีคำว่า “กามาร์บัน” (Kamarban) ภาษาอินโดนีเซียมีคำว่า “กามาร์บันด์” (Kamar band) และ ในภาษาอังกฤษมีคำว่า “คัมเมอร์บันด์” (Commer band) หมายถึง ผ้ารัดเอว ในชุดทักซิโด (Tuxedo) ซึ่งเป็นชุดสำหรับออกงานราตรีสโมสร สำหรับพนักงานูกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) อธิบายว่า ผ้าขาวม้าใช้พัน ผูก พาด โปก คาด คลุม เมื่อนำมารวมกับคำว่า “ผ้า” และส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย เช่น เอว จึงมีความหมายว่า เป็นผ้าสำหรับคาดเอว ซึ่งคนไทยโบราณจะรู้จัก “ผ้าเคียนเอว” มากกว่า “ผ้าขาวม้า” เนื่องจากใช้เรียกกันมาแต่โบราณ ส่วนคำว่า “ผ้าขาวม้า” มานิยมใช้เรียกกันในภายหลัง

ทั้งนี้จากอดีตถึงปัจจุบันคนอีสานยังใช้ผ้าขาวม้าในกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวเป็นที่ทราบกันทั้งในและต่างประเทศ สามารถใช้เป็นภาพแทนความเป็นอีสานได้ สถานที่ปรากฏภาพผ้าขาวม้าที่ใช้เป็นสื่อในความเป็นอีสาน ในห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่า ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1.2 ต้นเสาชั้น 1 ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น

จากภาพที่ปรากฏเป็นสิ่งประกอบสร้างเพื่อสื่อถึงความเป็นอีสาน ให้กับผู้ใช้บริการห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น ได้เห็นคุณค่าของหัตถกรรมพื้นบ้านอีสาน

เครื่องหูก (เครื่องทอแบบพื้นเมือง) คนอีสานจะนิยมทอผ้าใช้เอง เพราะสตรีชาวอีสานสมัยก่อนจะมีวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งคือการทอผ้าไว้ใช้เอง ช่วงฤดูแล้ง ชาวอีสานส่วนใหญ่จะว่างจากการทำนาทำไร่ที่เป็นอาชีพหลัก เหล่าสตรีอีสานก็จะทอผ้าไว้ใช้เองดังกล่าว เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าถุง ผ้าโสร่ง ผ้าห่ม เป็นต้น เพื่อเก็บไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ผู้จะทอหูกก็ต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการทอสอดคล้องกับ นวลแข ปาลวนิช (2542) กล่าวว่า การทอผ้านั้นต้องอาศัยฝีมือและความรู้ความชำนาญของผู้ทอเป็นอย่างมาก เป็นงานศิลปะที่มีอยู่เพียงชิ้นเดียวในโลก เพราะแต่ละคนที่ทำแต่ละชิ้นตอนจะมีความแตกต่างกัน เส้นไหมที่สาวได้แต่ละช่วงเวลาหรือแต่ละระยะของฝักไหมให้ความหนาของเส้นไม่เท่ากัน สีไม่เหมือนกัน นอกจากนั้นแล้วความสามารถในการทอ การสอดกระสวย ความแรงในการตีกระทบหรือการฟัดทำให้ได้สีเข้มอ่อนต่างกัน การเรียงเส้นไหมให้ตรงลายจะแสดงถึงความคมชัดและความชำนาญของผู้ทอแต่ละคน อากาศ อุณหภูมิ หรือแม้แต่อารมณ์ความรู้สึกของผู้ทอ สิ่งเหล่านี้มีผลกับความสวยงามของผ้าผืนนั้น ๆ จึงทำให้ผ้าทอมือ

แต่ละผืนที่ทอ มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองและมีเพียงผืนเดียวในโลกเท่านั้น ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น มีมุมหนึ่งซึ่งเป็นช่วงกลางระหว่างบันไดเลื่อนขึ้น – ลงที่จัดนิทรรศการจากชั้นแรกขึ้นไปถึงชั้นบนสุด เป็นเครื่องหูกอีสาน (เครื่องทอแบบพื้นเมือง) ดังภาพ

ภาพประกอบที่ 1.3 จำลองเครื่องหูกอีสาน หรือเครื่องทอแบบพื้นเมือง

จากภาพเครื่องหูกอีสานข้างบน แสดงให้เห็นว่าเป็นรหัสของความเป็นอีสาน ในห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น เครื่องหูกนอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ของคนอีสานแล้ว ในภาพที่เห็นยังสื่อถึงตัวตนของชาวจังหวัดขอนแก่นด้วย กล่าวคือผ้าไหมเป็นหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของภาคอีสาน ชาวจังหวัดขอนแก่นรู้จักกันดีในนามงานไหมขอนแก่น ซึ่งเป็นงานประจำปีของจังหวัดขอนแก่น ทั้งนี้เครื่องหูกที่ปรากฏในห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น อาจหมายถึงเครื่องหูกผ้าไหมของชาวจังหวัดขอนแก่นด้วย

ลายซิดหรือลายผ้าไหมอีสาน สำนักอนุรักษ์และตรวจสอบมาตรฐาน หม่อนไหม กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2559 : ออนไลน์) กล่าวว่า ผ้าทอลายซิด เป็นผ้าพื้นเมืองของภาคอีสาน บางส่วนของภาคเหนือและภาคกลางของไทย นับว่าเป็นศิลปะพื้นฐานที่สะท้อนให้เห็นภาพ ลักษณะ ลวดลาย และวิวัฒนาการของท้องถิ่นเดิมของไทยที่มีมาแต่โบราณ ชาวอีสานถือว่าในกระบวนการทอผ้าด้วยกันแล้ว การทอผ้าซิดต้องอาศัยความชำนาญ และมีขั้นเชิงทางฝีมือสูงกว่าการทอผ้าอย่างอื่น ๆ เพราะทอยากมาก มีเทคนิคการทอที่ซับซ้อนมากกว่าการทอผ้าธรรมดา เพราะต้องใช้เวลา ความอดทน และความละเอียดลออมีกรรมวิธีที่ยุ่งยากทอได้ช้า และผู้ทอต้องมีประสบการณ์และพรสวรรค์ในการทอ

การทอผ้าลายซิด คือ การทอผ้าที่ทอแบบ “เก็บซิด” หรือ “เก็บดอก” เหมือนผ้าที่มีการปักดอกการทอผ้าดอกนี้ชาวอีสานเรียกกันว่า “การทอผ้าเก็บซิด” ลวดลายของซิดแต่ละลายจะมีรูปแบบที่สวยงาม มีความมันวาว นูนลอยออกมาบนผืนผ้า ชาวอีสานโดยทั่วไปนิยมทอผ้าซิดเพื่อทำเป็นหมอน สังเกตว่าลวดลายซิดจะอยู่บริเวณส่วนกลางของตัวหมอน ส่วนหน้าหมอนนั้นนิยมเย็บปิดด้วยผ้าฝ้ายสีแดง ลวดลายหมอนซิดส่วนใหญ่เป็นลวดลายที่ผู้ทอได้รับแรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเชื่อ เช่น ลายแมงกอด ลายอึ่ง ลายช้าง ลายม้า ลายพญานาค ลายดอกแก้ว ลายดอกจันทน์ ลายตะเภาลงเกาะ ลายขอ ลายสิงห์ ลายคชสีห์อ่อนน้อย ลายแมงมุม ลายกาบ ลายหอ ปราสาท หรือธรรมาสัน เป็นต้น แต่เดิมชาวภาคอีสานนิยมทอลวดลายซิดด้วยเส้นใยฝ้าย สีคราม ส่วนปัจจุบันนิยมใช้สีสันทสไล และพัฒนาการย้อมด้วยสีธรรมชาติจากเปลือกไม้ ใบไม้

ผ้าลายซิดในภาคอีสาน นอกจากทอในกลุ่มภูไทหรือผู้ไทย และไทลาว อื่น ๆ แล้ว ยังทอในกลุ่มไทยกูยหรือส่วย เขมร ในบริเวณภาคอีสานตอนล่างด้วยเช่นกัน โดยทอทั้งหมอนซิด ซิดหัวซิ่น ซิดตีนซิ่น สไบลายซิด และที่น่านสนใจคือ ผ้าขาวม้าไหมเชิงซิด มีลักษณะการทอที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม คือนิยมใช้เส้นไหมทอมากกว่าการใช้เส้นฝ้าย ทอเหมือนกลุ่มอื่นๆ ปัจจุบันยังคงมีการทอผ้าลายซิดอยู่บ้าง ในห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัล พลาซ่าขอนแก่นที่ปรากฏสัญลักษณ์ลายซิดอีสาน ตรงที่ทางเข้า – ออก ลานจอดรถทุกชั้น ของห้าง ดังภาพ

ภาพประกอบที่ 1.4 จำลองลายขีดหรือลายผ้าไหมอีสาน

นอกจากนี้ภาพลายขีดหรือลายผ้าไหมอีสานยังปรากฏอยู่ต้นเสาลานจอดรถ และป้ายบอกชั้นแต่ละชั้นของห้าง สิ่งเหล่านี้แสดงถึงความเป็นตัวตนหรือรหัสสิ่งแทนคนอีสาน เพราะจากข้อมูลของสำนักอนุรักษ์และตรวจสอบมาตรฐานหม่อนไหม กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ด้านบน บอกว่าเป็นลายขีดของกลุ่มชนอีสาน ซึ่งจังหวัดขอนแก่นได้ปรากฏอยู่หลายที่ เช่น อำเภอชนบท เป็นต้น

งานประติมากรรมสิ่งแวดล้อม คืองานลักษณะการนำเอา แรงบันดาลใจ (inspiration) เพื่อสะท้อนความรู้สึกของคนอีสาน กล่าวคือรูปทรงของตัวอักษรหรือสรรพสินค้า รูปร่างของของภาพจำลองข้างต้นเพื่อใช้เป็นภาพแทนความทรงจำที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึก ทิศทางเริ่มจากการมองเห็นห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่า ตลอดจนการได้เข้ามาสัมผัสภายในห้าง กลุ่มลูกค้าจะได้สัมผัสกับกลิ่นไอของความเป็นอีสานบนห้างสรรพสินค้า ดังกล่าวอย่างภาคภูมิใจในความเป็นอีสาน สีสันที่ส่วนใหญ่จะเป็นสีสดใสมองแล้วให้ความสวยงามเพลิดเพลินทันยุคสมัยปัจจุบัน เช่น สีชมพู สีเขียว สีฟ้า สีม่วง สีส้มเงิน เป็นต้น

2. **อาหารอีสาน** อาหารที่บริโภคของคนอีสานมีหลากหลายชนิด แต่อาหารที่บ่งบอกถึงความเป็นอีสานคืออาหารประเภทตำ เช่น ตำหมากฮุ่ง (ส้มตำ) ตำป้า ตำมั่ว ตำแตง หรือแกงเห็ด เป็นต้น ในห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น ปรากฏอยู่ที่ศูนย์อาหารชั้นที่ 4 เซ็นทรัลพลาซ่าเป็นห้างสรรพสินค้าระดับแนวหน้าของจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีความทันสมัยกลุ่มผู้บริโภคส่วนใหญ่มีฐานะในสังคม แต่มีอาหารพื้นบ้านอีสานให้รับประทาน ชี้ให้เห็นว่ามีความเสมอภาคในการบริโภคสินค้าและอาหารดังภาพ

ภาพประกอบที่ 2 รายการอาหารอีสาน

จากภาพด้านบนแสดงให้เห็นว่าห้างสรรพสินค้าชั้นนำระดับโลก แต่สถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทยยังมีความเป็นตัวตนคนอีสานผ่านวัฒนธรรมการบริโภคปรากฏให้เห็นแสดงให้เห็นถึงความทัดเทียมในสังคม

3. **ที่อยู่อาศัยของคนอีสาน** การปลูกสร้างบ้านเรือนหรือที่อยู่อาศัยของคนอีสานในอดีต นิยมสร้างด้วยไม้หลังคายกสูงมุงด้วยหญ้าคาหรือฟางข้าว ปัจจุบันมีความหลากหลายเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคม แต่อย่างไรก็ตาม ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าสร้างสรรคสิ่งปลูกสร้างที่แสดงถึงความเป็นอีสานหลายอย่าง ดังนี้

ซุ้มอีสาน (กระโจม) คนอีสานนิยมสร้างไว้สำหรับพักผ่อนในฤดูร้อน หรือนั่งสนทนาในครอบครัวและเพื่อนบ้าน มีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามความนิยม เช่น ลักษณะทรงไทย ลักษณะทรงกลมมียอดสูงตรงกลาง มุงด้วยหญ้าคาหรือแฝงข้าว เป็นต้น ดังภาพ

ภาพประกอบที่ 3.1 จำลองซุ้มอีสาน หรือกระโจม

จากรูปภาพด้านบนเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นอีสานอย่างหนึ่งผ่าน ซุ้มอีสาน (กระโจม) ซึ่งสถานที่แห่งนี้อยู่บนทางสรรพสินค้าเขื่อนลพลาชาขอนแก่น ชั้นที่ 5 จัดเป็นสวนสนุกหรือสวนเด็กเล่นประกอบไปด้วยเครื่องเล่นหลากหลายชนิดตาม ยุคสมัยในความทันสมัยนั้นได้แฝงความเป็นอีสานซ่อนอยู่ด้วยอย่างกลมกลืน สามารถ บ่งบอกความเป็นอีสานผ่านซุ้มอีสานดังกล่าว

เทปอีสาน (เพิงหมาแหงน) คนอีสานส่วนใหญ่นิยมสร้างต่อเติมออกจากตัวบ้าน เพื่อให้มีพื้นที่ของตัวบ้านให้กว้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลายอย่าง เช่น ต่อเติมในการทำครัว ทำเป็นที่นั่งเล่น เป็นต้น ในอดีตจะนิยมมุงด้วยหญ้าคาและแฝงข้าว ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปตามสมัยนิยม ดังภาพ

ภาพประกอบที่ 3.2 จำลองเทิบอีสาน หรือเพิงหมาแหงน

สัญญาณที่ปรากฏตามรูปภาพ 3.2 สามารถถอดรหัสความเป็นอีสาน ผ่านการจำลองเครื่องปลูกสร้างของชาวอีสานได้อย่างชัดเจน และเห็นภาพความเป็นอีสาน สมัยอดีตได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ เพิงหมาแหงนดังกล่าวได้จำลองการมุ่งหลังคาด้วย หญ้าคา เสมือนบ้านที่มีเทิบต่อเติมออกมาจากตัวบ้านของชาวอีสานในอดีต

ฝาแ้มเหือนอีสาน (ผนังบ้าน) ผนังบ้านอดีตคนอีสานนิยมทำด้วย ฝาไม้ไผ่ (ฝาไม้ไผ่จักสานใช้เป็นผนังบ้าน) และฝาเชียบตอง (ฝาทำด้วยไม้ไผ่จักสานเป็น ตาห่าง แล้วนำใบของต้นกงมาวางเรียงกันด้านบน หลังจากนั้นจึงนำฝาไม้ไผ่ตาห่างมาทับ อีกครั้งหนึ่ง มัดด้วยตอกไม้ไผ่ทำเสร็จจึงนำมาทำเป็นผนังบ้าน) ดังภาพ

ภาพประกอบที่ 3.3 จำลองฝาแ้มเหือนอีสาน หรือผนังบ้าน

ภาพจำลองผนังบ้านอีสานในอดีต ชี้ให้เห็นว่าห้างสรรพสินค้าแห่งนี้พยายามสร้างความทรงจำให้กลุ่มลูกค้าโดยส่วนใหญ่คือคนอีสาน และแสดงให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้คือความเป็นอีสานที่ปฏิเสธไม่ได้

4. **เครื่องดนตรีอีสาน** ที่สังคมทราบกันตัวอย่างแพร่หลาย กล่าวคือ “แคน” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ให้ความหมายว่า เครื่องดนตรีทางถิ่นอีสาน ทำด้วยไม้ซางผูกเรียงต่อกับเต้าแคน สำหรับ เป่าเป็นเพลง ฉะนั้นแคนจึงเป็นเครื่องเป่าหรือเครื่องดนตรีพื้นเมืองของภาคอีสานในประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นเครื่องดนตรีของชาวลาวหรือ สปป.ลาว และถือเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติของชนชาติลาวอีกด้วย โดยเครื่องดนตรีชนิดนี้จะใช้ไม้ซางขนาดต่าง ๆ ประกอบกันเข้าเป็นตัวแคน แคนเป็นเครื่องเป่ามีลิ้นโลหะ เสียงเกิดจากลมผ่านลิ้นโลหะไปตามลำไม้ที่เป็นลูกแคน การเป่าแคนต้องใช้ทั้งเป่าลมเข้าและดูดลมออก ถือเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งที่ทำให้เสียงไพเราะ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สร้างเสียงประสานได้ในตัวเอง บ่งบอกถึงวิถีชีวิตของชาวลุ่มแม่น้ำโขงหนึ่งในกลุ่มคือ “คนอีสาน” ดังภาพ

ภาพประกอบที่ 4 จำลองแคนปรากฏบนต้นเสาลานจอดรถชั้น 3

จากภาพจะเห็นได้ว่าผู้สร้างสรรค์พยายามสื่อถึงแคน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งของคนอีสาน ที่บ่งบอกความเป็นอีสานได้อย่างชัดเจน และเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่น ดังคำกล่าวว่า “เมืองขอนแก่นเสียงแคนดอกคูน”

5. **สัญลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่น** คำขวัญประจำจังหวัดขอนแก่น คือ พระธาตุขามแก่น เสียงแคนดอกคูน ศูนย์รวมผ้าไหม ร่วมใจผูกเสี่ยว เที่ยวขอนแก่น นครใหญ่ ไดโนเสาร์สิรินธรเน่ สุดเท่เหรียญทองแรกมวยโอลิมปิก ตราประจำจังหวัดคือ รูปพระธาตุตั้งอยู่บนตอมะขาม ขนابสองข้างด้วยต้นไม้มี่ ต้นไม้มี่ประจำจังหวัด ต้นกัลปพฤกษ์ (*Cassia bakeriana*) ดอกไม้ประจำจังหวัดคือ ดอกราชพฤกษ์หรือดอกคูน (*Cassia fistula*) สิ่งทีกล่าวข้างต้นล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งยืนยันว่าเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่น บนห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่า ก็ปรากฏสิ่งดังกล่าวบางอย่างที่สื่อให้เห็นว่าเป็นรหัสหรือสัญลักษณ์ของความเป็นอีสานผ่านสัญลักษณ์ของจังหวัด ดังภาพ

ภาพประกอบที่ 5 จำลองช่องดอก ชุ่มประตุไม้มะขาม ไดโนเสาร์

ช่องดอกคูน ชุ่มประตุไม้มะขาม ไดโนเสาร์ สามอย่างที่ปรากฏในเซ็นทรัลพลาซ่า เมื่อพิจารณาจากข้อมูลด้านบน สามารถใช้เป็นเครื่องหมายยืนยันได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่น นั่นก็คือ ความเป็นอีสาน ในเซ็นทรัลขอนแก่น

6. **สัญลักษณ์บอกสถานที่** ปรากฏคือป้ายห้องน้ำ ซึ่งแตกต่างจากสถานที่อื่นๆ กล่าวคือ สัญลักษณ์บอกห้องน้ำชาย - หญิง ของเซ็นทรัลขอนแก่นมีความแตกต่างจากที่อื่น คือรูปคนที่แสดงความเป็น ชาย - หญิง สวมใส่เครื่องแต่งกายของคนอีสาน รูปสุภาพบุรุษนุ่งผ้าขาวม้าและผ้าโสร่ง รูปสุภาพสตรีนุ่งผ้าถุงอีสาน จึงแสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นภาพแทนของความเป็นอีสาน ดังภาพ

ภาพประกอบที่ 6 ป้ายบอกสถานที่

จากภาพนอกจากจะบ่งบอกถึงความเป็นอีสานผ่านเครื่องแต่งกายแล้ว ยังมีสัญลักษณ์ผ่านความรักความอบอุ่นจากภาพ Family Room ที่แสดงถึงครอบครัวที่อบอุ่น ด้วยความรักความเข้าใจ ทั้งพ่อแม่และลูกเดินมาใช้บริการห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าด้วยกันอย่างมีความสุข ซึ่งหมายถึงลักษณะของคนอีสานที่นิยมไปไหนมาไหนทั้งครอบครัว

สรุป

สัญลักษณ์ต่างๆ เป็นการบ่งบอกว่าเป็นการถอดรหัสความเป็นอีสานในห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น คือ กระติบข้าวเหนียว ผ้าขาวม้า เครื่องหูก รายการอาหารอีสาน เทปอีสาน ชุมนอีสาน ผ้าบ้านอีสาน (ผ้านั่งบ้าน) แคน ช่อดอกคูณ ไคโนเสาร์ ชุมนประตูไม้ขาม ภาพจำลองชายนุ่งผ้าขาวม้าและโสร่ง หญิงนุ่งผ้าถุงอีสาน เซ็นทรัลพลาซ่าถึงแม้จะเป็นห้างสรรพสินค้าชั้นนำในยุคปัจจุบัน แต่ยังคงอนุรักษ์ความเป็นอีสานผ่านสัญลักษณ์ดังกล่าว ให้คนอีสานได้ติดต่อกับกลิ่นไอความเป็นอีสาน ในบริบทของสังคมที่ประกอบด้วย ความเจริญรุ่งเรืองทางวัตถุตามยุคสมัย แต่กลับไม่ละทิ้งประเพณีกรรมอีสานที่เป็นวัฒนธรรมอันล้ำค่าและคงตามรูปแบบของคนอีสานตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ธรรมวัตรและคณะ. (ม.ป.ป.). **ถอดรหัสวัฒนธรรมในภาพพะเหวดอีสาน**.
มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นวลแข ปาลินิช. (2542). **ความรู้เรื่องผ้าและเส้นใย**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- พวงผกา คุโรวาท. (2535). **คู่มือประวัติเครื่องแต่งกาย**. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554**. กรุงเทพฯ:
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สริตา สุวรรณแก้วมณี. (2556). **สัญลักษณ์ของเยาวยุค.ปริญาศิลปศาสตร**
มหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักอนุรักษ์และตรวจสอบมาตรฐานหม่อนไหม กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์ <http://www.qsds.go.th> (สืบค้นวันที่ 12 พฤษภาคม 2559)